

Foto: Martine Sprangers

Bureau Jeugdzorg Utrecht onderzoekt indicaties voor vrijwillige geïndiceerde jeugdzorg

Verschillen tussen allochtone en autochtone cliënten

Door Renske van der Gaag en Barbara Speet

Berichten over de oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtone jongeren in de zwaardere vormen van jeugdzorg waren voor Bureau Jeugdzorg Utrecht aanleiding om de indicaties voor lichtere, vrijwillige vormen van jeugdzorg tegen het licht te houden. Allochtone kinderen en jongeren blijken indicaties te krijgen voor zwaardere vormen van vrijwillige hulp dan de autochtone jeugd. Die indicaties zijn echter verklaarbaar door de vaak zwaardere problematiek waarmee de allochtone jeugd bij Bureau Jeugdzorg Utrecht binnenkomt.

Alle kinderen hebben recht op jeugdzorg wanneer ze die nodig hebben, ongeacht hun culturele of sociaaleconomische achtergrond. Dat is het belangrijkste uitgangspunt van de Wet op de jeugdzorg. Er zijn echter grote verschillen tussen autochtone en allochtone – vaak niet-westerse – kinderen in hun beroep op de jeugdsector. Meer dan de helft van de jongeren in justitiële jeugdinrichtingen heeft een allochtone achtergrond – zo'n 52 procent in 2005 en rond de 63 procent in 2006 - (Bellaart en Chrifi, 2008). Uit gegevens van Bureau Jeugdzorg Utrecht over de periode 2004-2006 blijkt dat allochtone kinderen oververtegenwoordigd zijn in de zwaardere vormen van jeugdzorg, zoals jeugdreclassering en jeugdbescherming, in vergelijking met lichtere vormen van jeugdzorg, zoals de vrijwillige jeugdzorg. Ook binnen de vrijwillige jeugdhulpverlening treden verschillen op tussen allochtone en autochtone kinderen. Bij de

geestelijke gezondheidszorg voor de jeugd (jeugd-ggz) heeft landelijk gezien 9 procent van de cliënten een allochtone achtergrond, tegenover 21 procent in de ambulante jeugdhulpverlening (Rouvoet en Vogelaar, 2008).

Achtergrond van cliënten

Het is duidelijk dat de niet-westerse allochtone jeugd oververtegenwoordigd is in het strafrechtelijk circuit. De vraag is hoe de verhouding ligt bij de ‘voorkant’ van de zorg, de vrijwillige geïndiceerde jeugdzorg. Om die vraag te beantwoorden voor de cliënten van Bureau Jeugdzorg Utrecht, zijn de dossiers van alle 1.613 cliënten van de afdeling Toegang geïndiceerde jeugdzorg uit 2007 onderzocht. Gekeken is naar:

- de demografische achtergrond, zoals leeftijd, geslacht, schooltype, gezinssamenstelling en beroep van de ouders;
- de culturele achtergrond, op basis het geboorteland van de ouders;
- de sociaaleconomische achtergrond, op basis van de statusscore van de postcodes volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau;
- een eventuele zorgmelding door derden;
- het type problematiek, op basis van de probleemcodes in het dossier en de beschrijving van de problematiek;
- de afgegeven indicatie.

Bij 73 cliënten was niet alle gezochte informatie in het dossier opgenomen. Daardoor waren gegevens van 1.540 cliënten beschikbaar voor een vergelijking.

De cliëntenpopulatie van de Toegang geïndiceerde jeugdzorg bij Bureau Jeugdzorg Utrecht wijkt niet erg af van de populatie kinderen en jongeren tot 20 jaar in Utrecht (CBS, 2007). De allochtone

Bureau jeugdzorg is de toegangspoort voor de provinciaal gefinancierde jeugdzorg en is verantwoordelijk voor jeugdbescherming, jeugdreclassering en verwijzing naar vrijwillige geïndiceerde jeugdzorg. Die vrijwillige geïndiceerde jeugdzorg moet toegankelijk zijn voor alle kinderen, jongeren en ouders met problemen, zodat tijdig ingrijpen escalatie van problemen kan voorkomen.

Als kinderen of ouders met een vraag om hulp naar bureau jeugdzorg gaan, wordt bekeken of gespecialiseerde hulp nodig is, of dat andere laagdrempelige vormen van hulp volstaan. Is gespecialiseerde hulp nodig, dan stelt bureau jeugdzorg een indicatie op. Bureau jeugdzorg levert de gespecialiseerde hulp niet zelf, maar schakelt daarvoor een jeugdzorginstelling in. Bureau jeugdzorg vormt zo de toegang tot de geïndiceerde jeugdzorg op vrijwillige basis.

jeugd is in vergelijking met de Utrechtse populatie zelfs lichtelijk oververtegenwoordigd. Die verhouding verandert echter wanneer gekeken wordt per leeftijdscategorie (tabel 1). De tabel laat de verdeling van de cliëntenpopulatie van de Toegang geïndiceerde jeugdzorg zien als geheel en per leeftijdscategorie, in vergelijking met de jeugd in Utrecht. Jongeren van 19 tot en met 21 jaar zijn in de tabel niet als aparte categorie opgenomen omdat het gaat om slechts elf personen. Zij zijn wel meegeteld bij het totaal aantal cliënten.

Tabel 1. Samenstelling etnische achtergronden per leeftijdscategorie bij afdeling Toegang geïndiceerde jeugdzorg van Bureau Jeugdzorg Utrecht in 2007 (N = 1540)

	Etnische achtergrond	Bevolking Utrecht < 20 jr (CBS 2007)	Cliënten BJ Utrecht 0 t/m 4 jr	Cliënten BJ Utrecht 5 t/m 12 jr	Cliënten BJ Utrecht 13 t/m 18 jr	Cliënten BJ Utrecht totaal (aantal)
	Autochtoon	77,0%	55,0%	71,3%	74,2%	70,7% (1089)
	Allochtoon	23,0%	45,0%	28,7%	25,8%	29,3% (451)
Verdeling allochtoon	Marokkaans	6,3%	14,8%	6,5%	4,3%	6,6% (101)
	Turks	3,2%	5,3%	3,7%	1,4%	2,9% (44)
	Surinaams	1,7%	2,6%	4,0%	4,3%	4,0% (62)
	Antilliaans	0,9%	1,1%	2,2%	2,3%	2,1% (32)
	Overig westers	6,1%	6,9%	6,2%	6,8%	6,5% (100)
	Overig niet-westers	4,8%	14,3%	6,2%	6,5%	7,3% (112)
	Totaal	100%	100%	100%	100%	100% (1540)

Gebruikte begrippen in tabel 1

Autochtoon: beide ouders zijn in Nederland geboren.

Allochtoon: ten minste één ouder is in het buitenland geboren.

Niet-westerse herkomstlanden: Turkije; alle landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië, uitgezonderd Japan en Indonesië.

Westerse herkomstlanden: alle landen in Europa, uitgezonderd Turkije; Noord-Amerika; Oceanië (Australië, Nieuw Zeeland en Nieuw Guineea); Japan; Indonesië.

De indeling volgt de standaarddefinities voor allochtonen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (Keij, 2000).

Bij de jongste leeftijdscategorie, de 0- tot 4-jarigen, is bijna de helft van de cliënten allochtoon. Vooral kinderen met een Marokkaanse of een niet gespecificeerde niet-westerse culturele achtergrond zijn oververtegenwoordigd; in lichtere mate ook de kinderen met een Turkse achtergrond.

In vergelijking met het grote aandeel van de jongste leeftijdscategorie zijn jongeren van 13 tot 18 jaar met een Marokkaanse of niet-westerse achtergrond juist ondervertegenwoordigd.

Een relatief groot gedeelte van de cliënten van de afdeling Toegang geïndiceerde jeugdzorg bij Bureau Jeugdzorg Utrecht is tussen 13 en 18 jaar oud; in 2007 was dat 45 procent. De puberteit is een mogelijke verklaring voor dat grote aandeel, aangezien problemen in die fase sneller escaleren en ouders hun kinderen moeilijker de baas kunnen. De relatieve ondervertegenwoordiging van jongeren met een Marokkaanse, Turkse of overige niet-westerse achtergrond wijkt dus af van de trends bij andere groepen.

Meer dan de helft van de kinderen en jongeren met een niet-westerse achtergrond bestaat uit allochtonen van de eerste of tweede generatie. Hun ouders zijn dus niet in Nederland geboren en sommige kinderen zijn dat zelf ook niet. Het gaat daarbij om 62 procent van de Marokkaanse, 59 procent van de Turkse, 50 procent van de Surinaamse en Antilliaanse en 67 procent van de overige niet-westerse jeugd. Bij deze groepen kunnen taalproblemen en andere verwachtingen van de hulpverlening een rol spelen bij het zorggebruik.

Er is een overlap tussen de sociaaleconomische status en de culturele achtergrond van de cliënten van de Toegang geïndiceerde jeugdzorg in Utrecht. De autochtone jeugd heeft gemiddeld een hogere sociaaleconomische status dan de jeugd met een niet-westerse culturele achtergrond. Niet-westerse kinderen en jongeren wonen dus vaker in slechtere wijken.

Zorgmelding

Kinderen en jongeren kunnen bij Bureau Jeugdzorg Utrecht binnenkomen na een zorgmelding, bijvoorbeeld een melding van de politie na huiselijk geweld of van de leerplichtambtenaar in verband met spijbelen. Een zorgmelding kan ook gedaan worden door een schoolarts, een leerkracht of iemand anders in de omgeving die zich zorgen maakt over het kind of de hele leefsituatie. Kinderen en jongeren komen dan in eerste instantie binnen bij de afdeling Toegang geïndiceerde jeugdzorg. Maar als zij of hun ouders niet willen meewerken en de situatie zorgwekkend blijft, kan er een onderzoek

worden aangevraagd bij de Raad voor de Kinderbescherming, waarna de kinderrechter zo nodig een jeugdbeschermingsmaatregel uitspreekt. Vrijwillige geïndiceerde jeugdzorg is dus niet in alle gevallen vrijblijvend.

Allochtone kinderen en jongeren komen vaker in aanraking met Bureau Jeugdzorg Utrecht via een zorgmelding dan de autochtone jeugd. Bij de autochtone groep gaat het om ongeveer één op de zestien kinderen en jongeren; bij de Antilliaanse en de Marokkaanse groep bijna één op de vijf. Ook bij de andere groepen is het aandeel zorgmeldingen groter dan bij de autochtone groep, uitgezonderd de jeugd met een Surinaamse achtergrond. Die komt ongeveer even vaak met een zorgmelding binnen als de autochtone jeugd.

Problematiek

Er zijn grote verschillen in het type problematiek waarvoor de verschillende groepen bij Bureau Jeugdzorg Utrecht een indicatie krijgen: kindproblematiek, ouder/opvoedproblematiek, meervoudige problematiek of multiproblematiek (zie kader).

Probleemcategorieën

De problemen van de onderzochte jeugd zijn ingedeeld in vier probleemcategorieën:

Kindproblematiek: Het kind heeft een stoornis of aandoening die is gediagnosticeerd door een psychiater of een ander bevoegd persoon; een beroepskracht vermoedt dat het kind lijdt aan een stoornis of aandoening; er is een ontwikkelingsprobleem; het kind kampt met een ander probleem, bijvoorbeeld rouwverwerking of pesten.

Ouder/opvoedproblematiek: De ouders hebben problemen bij de opvoeding; de ouders kampen met andere problemen waardoor ze de zorg voor het kind niet goed aankunnen; het kind kampt met een loyaliteitsconflict na een scheiding.

Meervoudige problematiek: Er is sprake van een combinatie van kind- en ouderproblematiek.

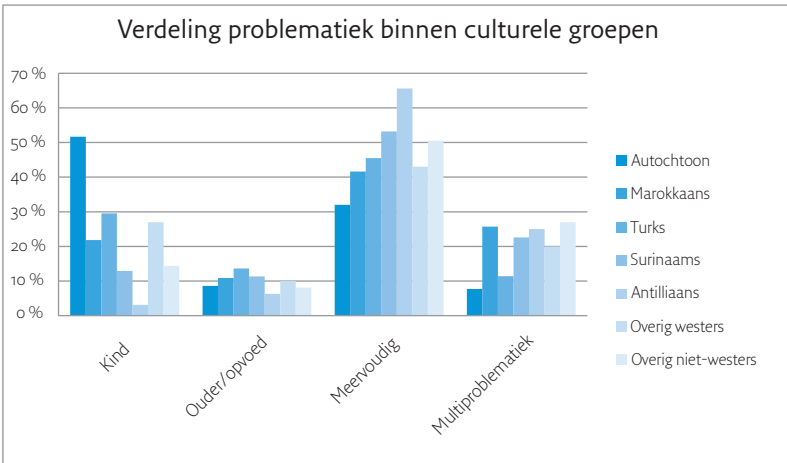
Multiproblematiek: Het gezin kampt met problemen op meerdere leefgebieden, zoals financiën, huisvesting, een gebrekkig sociaal netwerk, gebrekkige opvoedingsvaardigheden bij de ouders, psychische problemen van een ouder, problemen met andere kinderen in het gezin of op school, mogelijk ook huiselijk geweld, verwaarlozing, mishandeling of misbruik.

De indeling zegt niet per definitie iets over de zwaarte van de problematiek van een kind of gezin. Kindproblematiek in de vorm van een ernstige gedragsstoornis kan bijvoorbeeld forse problemen veroorzaken. Daarbij is de context van groot belang. Kan het gezin met enige ondersteuning goed omgaan met de gedragsstoornis, of zijn de ouders zwaar overbelast en neigt het probleem richting meervoudige problematiek te gaan? Speelt er nog een probleem op de achtergrond, bijvoorbeeld rond huisvesting, financiën, het sociale netwerk, psychische of verslavingsproblemen en problemen op school? Bij een combinatie van bijkomende problemen gaat het richting multiproblematiek.

Het type problematiek zegt dus wel iets over de ernst van de problematiek, maar staat daar niet direct gelijk aan. Wel zijn meervoudige problematiek en multiproblematiek complexere vormen van problematiek die in elkaar kunnen overgaan. En opvoedproblematiek kan zich ontwikkelen tot meervoudige of multiproblematiek. De problematieksoorten zijn dus niet strak afgebakend.

Figuur 1 laat de verdeling van de cliënten met verschillende achtergronden over de vier problematieksoorten zien. Het gaat om de verdeling binnen elke culturele groep. Een aandeel van 50 procent betekent dus dat de helft van de cliënten met die culturele achtergrond vraagt om hulp bij dat type problematiek.

Meer dan de helft van de autochtone jeugd komt binnen met een hulpvraag voor kindproblematiek. Bijna 90 procent van de cliënten die bij binnenkomst al een diagnose hebben voor een vorm van

Figuur 1

Problematiek van cliënten van de Toegang geïndiceerde jeugdzorg bij Bureau Jeugdzorg Utrecht, uitgesplitst naar culturele achtergrond.

kindproblematiek is autochtoon. Bij de andere groepen is het percentage van kinderen met kindproblematiek aanzienlijk lager.

Opvallend is dat kinderen met een allochtone achtergrond relatief vaak met meervoudige of multiproblematiek te maken hebben. Eén op de vier cliënten van Bureau Jeugdzorg Utrecht met een Marokkaanse of een overige niet-westerse achtergrond kampt met multiproblematiek. Kinderen met een Antilliaanse achtergrond komen eveneens vaak binnen met meervoudige of multiproblematiek. Twee op de drie Antilliaanse cliënten die binnenkwamen in 2007 hadden te maken met huiselijk geweld, verwaarlozing of seksueel misbruik. Die groep is echter met 32 kinderen relatief klein, dus variaties in de aantallen over de jaren heen kunnen procentueel een totaal ander beeld opleveren.

Er is een overlap te zien tussen de sociaaleconomische en de culturele achtergrond van de cliënten, en tussen de sociaaleconomische achtergrond en de problematiek. Cliënten met kindproblematiek hebben gemiddeld de hoogste sociaaleconomische status en cliënten met multiproblematiek de laagste. Deze verschillen zijn significant.

Een verklaring voor het verband tussen sociaaleconomische status en multiproblematiek ligt voor de hand. Multiproblematiek kan samenhangen met financiële problemen, en financiële problemen kunnen leiden tot huisvestingsproblemen, bijvoorbeeld een woning die te klein is voor het gezin. Financiële en huisvestingsproblemen kunnen vervolgens weer voor grote spanningen zorgen. Vaak speelt daarbij een rol dat ouders door hun eigen problemen niet in staat zijn te werken.

Indicaties

De verschillende typen indicaties die 2007 zijn afgegeven door de afdeling Toegang geïndiceerde jeugdzorg – voor AWBZ-hulp, jeugdhulpverlening, verblijf in een instelling of de combinatie jeugdhulpverlening en verblijf - zijn grofweg te ordenen van minst ingrijpend – AWBZ – tot meest ingrijpend – een combinatie jeugdhulpverlening en verblijf (zie kader).

De afgegeven indicaties bij Bureau Jeugdzorg Utrecht zijn redelijk goed gebaseerd op het type problematiek. Het grootste gedeelte van de autochtone jeugd komt binnen met kindproblematiek; bij een op de drie is er al een psychiatrische diagnose en bij een op de acht bestaat al een vermoeden van kindproblematiek. Het grootste gedeelte van deze groep kreeg in 2007 een indicatie voor AWBZ-hulp.

Indicaties bij Bureau Jeugdzorg Utrecht

AWBZ-hulp – Op basis van de diagnose kan zorg in geld of in natura worden aangevraagd, zoals huiswerktraining, aankleedhulp of logeersteun.

Jeugdhulpverlening – Dit is de meest laagdrempelige vorm van vrijwillige geïndiceerde jeugdzorg. Hieronder valt bijvoorbeeld weerbaarheidstraining, socialevaardigheidstraining, bedplastraining, training in basale opvoedvaardigheden, zoals praten met pubers.

Verblijf – Het kan gaan om het verschaffen van zorg en onderdak aan een kind, maar ook om begeleide kamerbewoning met zelfstandigheidstraining, residentiële behandeling in verband met onhandelbaar gedrag of residentiële hulp voor het hele gezin.

Van de onderzochte cliënten kreeg 25,5 procent een indicatie voor AWBZ-hulp, 28,3 procent voor jeugdhulpverlening, 19,5 procent voor verblijf, 20,4 procent voor jeugdhulpverlening en verblijf en 6,2 procent voor een andere combinatie van indicaties.

Dan kan hulp in natura zijn, zoals een training, of een persoonsgebonden budget waarmee de cliënt zelf hulp kan inkopen. Gezien het type problematiek is een AWBZ-indicatie te verwachten.

Opvallend is dat slechts een op de tien cliënten met een indicatie voor AWBZ-hulp een allochtone achtergrond heeft. Allochtone cliënten krijgen vaker een verwijzing voor een andere vorm van jeugdzorg: jeugdhulpverlening, verblijf of een combinatie van die twee. Meer dan een derde van de cliënten die een indicatie voor deze vormen van hulp krijgen, heeft een niet-westerse culturele achtergrond. Kinderen met een niet-westerse culturele achtergrond komen binnen de vrijwillige jeugdzorg dus vaak in andere vormen van jeugdzorg terecht dan autochtone kinderen, maar dat is grotendeels te verklaren door de problematiek waarmee ze binnenkomen.

Beoordelen en signaleren

De oververtegenwoordiging van kinderen en jongeren met een allochtone, vaak niet-westerse culturele achtergrond in justitiële jeugdinrichtingen, de jeugdreclassering en de jeugdbescherming, was de aanleiding om te kijken naar de vertegenwoordiging van die groep bij de Toegang geïndiceerde jeugdzorg van Bureau Jeugdzorg Utrecht. Uit de literatuur over het jeugdstrafrecht blijkt dat allochtone jongeren voor eenzelfde vergrijp langer vastzitten dan autoch-

tone jongeren doordat ze op een andere manier beoordeeld worden (Komen en Van Schooten, 2006). Het onderzoek bij Bureau Jeugdzorg Utrecht geeft geen aanleiding om te denken dat ook hier de allochtone jeugd op een andere manier wordt beoordeeld dan de autochtone bij gelijksoortige problematiek. De afgegeven indicaties zijn immers verklaarbaar door de soort en de ernst van de problematiek.

Een ander duidelijk verschil tussen autochtone en niet-westerse allochtone cliënten is dat de laatsten vaker binnenkomen via een zorgmelding door politie, jeugdarts, leerplichtambtenaar of een andere betrokken beroepskracht. Bij een zorgmelding is de problematiek waar het om draait vaak al redelijk ernstig. Het zou beter zijn als deze cliënten al in een eerder stadium, op eigen initiatief, een beroep deden op bureau jeugdzorg. Maar daarop hopen is niet reëel, want het gebeurt niet. Afwachten leidt ertoe dat jongeren een veel grotere kans hebben in de justitiële voorzieningen in te stromen. Er moet dus ingezet worden op het vroegtijdig signaleren van problemen door beroepskrachten die in de verschillende leeftijdscategorieën bij deze kinderen betrokken zijn, zoals de kraamzorg, de consultatiebureaus, scholen, het maatschappelijk werk, et cetera. Hoe jonger een kind is als een probleem wordt gesignaleerd en aangepakt, hoe beter. Een goed contact en goede samenwerking tussen de bureaus jeugdzorg en deze beroepskrachten is daarvoor essentieel.

Dit artikel is, net als de andere artikelen in dit nummer, gratis te downloaden via www.jeugdenco.nl > Archief > Kennis tijdschrift > 2010 > Inhoudsopgave Jeugd en Co Kennis nr. 4-2010.

Verder lezen

- Bellaart, H. & Chrifi, J. (2008). *Kleurrijke inrichting. Project interculturalisatie justitiële jeugd-inrichtingen*. Utrecht, Forum.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2007). *Bevolking naar herkomstgroep en generatie*. Statline. Den Haag/Heerlen, Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Keij, I. (2000). Standaarddefinitie allochtonen. Hoe doet het CBS dat nou? *Index*, 2000, nummer 10, pagina 24-25.
- Komen, M. & Schooten, E. van (2006). Allochtone jongeren gemiddeld langer vast. *Nederlands Juristenblad*, jaargang 81, nummer 25, pagina 1352-1355.
- Rouvoet, A. & Vogelaar, E. (2008). *Diversiteit in het Jeugdbeleid*. Beleidsbrief aan Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31001, nr. 52. Den Haag, ministerie van Jeugd en Gezin.

Renske van der Gaag (renskevandergaag@hotmail.com) deed het onderzoek bij Bureau Jeugdzorg Utrecht in het kader van een research master Bestuurskunde en doet nu promotieonderzoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Barbara Speet (bspeet@bjzutrecht.nl) is beleidsmedewerker onderzoek bij Bureau Jeugdzorg Utrecht.